

e-mentor

DWUMIESIĘCZNIK SZKOŁY GŁÓWNEJ HANDLOWEJ W WARSZAWIE
WSPÓŁWYDAWCA: FUNDACJA PROMOCJI I AKREDYTACJ KIERUNKÓW EKONOMICZNYCH

2019, nr 1 (78)

Tomasz Zając, Mikołaj Jasiński, Marek Bożykowski, *Przejście między studiami I i II stopnia. Wybory edukacyjne absolwentów studiów I stopnia nauk ekonomicznych*, „e-mentor” 2019, nr 1(78), s. 11–17, <http://dx.doi.org/10.15219/em78.1395>.

Przejście między studiami I i II stopnia. Wybory edukacyjne absolwentów studiów I stopnia nauk ekonomicznych

Tomasz
Zajac*

Mikołaj
Jasiński*

Marek
Bożykowski*

Jedną z zasadniczych zmian w polskim szkolnictwie wyższym, wynikającą z realizacji założeń Procesu Bolońskiego było wprowadzenie studiów dwustopniowych na niemal wszystkich kierunkach studiów. Zaowocowało to powstaniem nowego progu edukacyjnego, który wymaga podjęcia kolejnej decyzji odnośnie do dalszego kształcenia. Celem artykułu jest przeanalizowanie wyborów edukacyjnych, dokonywanych przez absolwentów studiów pierwszego stopnia z dziedziny nauk ekonomicznych i zaprezentowanie wyników na tle ogółu absolwentów studiów licencjackich w Polsce.

Po zakończeniu nauki absolwenci studiów pierwszego stopnia muszą przede wszystkim zdecydować, czy chcą się nadal uczyć. Jeśli uznają, że warto podjąć dalsze studia, muszą określić, czy chcą kontynuować naukę na tym samym lub zbliżonym kierunku, czy zupełnie innym; mogą ich także interesować studia na innym wydziale lub uczelni albo mogą chcieć zmienić tryb studiów. Dokonywane wybory można analizować na kilku poziomach. Podstawowy poziom rozważań to poziom indywidualny. Wielu badaczy społecznych postrzega indywidualne decyzje edukacyjne jako efekt analizy kosztów i korzyści (Becker, 1964; Boudon, 1974; Breen i Goldthorpe, 1997; Mincer, 1974; Raftery i Hout, 1993). Zaproponowana przez Gary'ego Beckera teoria kapitału ludzkiego jest bodajże najczęściej przywoływaną teorią w rozważaniach dotyczących ekonomicznych aspektów wyborów edukacyjnych. Zgodnie z tą koncepcją uczniowie i studenci są racjonalnymi aktorami, którzy traktują edukację jako inwestycję. Inwestycja ta ma zwiększać ich produktywność, a w konsekwencji zarobki. Przyjęcie takiej perspektywy teoretycznej pozwala na wnioskowanie o preferencjach absolwentów na podstawie ich decyzji. Analiza wyborów dokonywanych przez absolwentów może zatem pozwalać wnioskować na temat postrzegania opłacalności poszczególnych opcji edukacyjnych dostępnych dla absolwentów studiów pierwszego stopnia. W literaturze istnieje wiele przykładów badań wskazujących na różnice w zarobkach ze względu na ukończony kierunek studiów (Thomas i Zhang, 2005;

Carnevale i Cheah, 2013; Staklis i Skomsvold, 2014; Cataldi, Staklis i Woo, 2018). Uzasadnione wydaje się zatem oczekiwanie, iż decyzja o kontynuacji nauki zależeć będzie od kierunku ukończonych studiów.

Temat przejścia między studiami pierwszego i drugiego stopnia jest kluczowy także ze względu na poważne konsekwencje decyzji indywidualnych na poziomie makro, to jest dla systemu szkolnictwa wyższego oraz rynku pracy. Szczególnie istotne są one dla uczelni, które od pewnego czasu borykają się ze spadającą liczbą studentów. Analiza wyborów absolwentów studiów drugiego stopnia powinna być wykorzystywana przy opracowywaniu strategii uczelni i jednostek dydaktycznych.

Mimo doniosłości tematyki, do tej pory nie poświęcono analizie przejścia między studiami I i II stopnia zbyt wielu badań. Dostępne opracowania dotyczą pojedynczych instytucji (Zajac, 2012; Zajac i Komentant-Brodowska, 2016). Brakuje natomiast badań ogólnopolskich, w których byłyby analizowane ścieżki edukacyjne osób z dyplomem licencjata. Powstanie ogólnopolskiego systemu monitorowania ekonomicznych losów absolwentów szkół wyższych (ELA) stworzyło możliwość wypełnienia tej luki. Wprawdzie system ELA służy przede wszystkim badaniu losów zawodowych (Jasiński, Bożykowski, Chłoń-Domińczak, Zajac i Żołątk, 2017; Rocki, 2017), ale w jego ramach gromadzone są także dane wyeksportowane z systemu POL-on z rejestru studentów i absolwentów. Dane te zawierają między innymi informacje na temat kolejnych studiów podejmowanych przez absolwentów studiów pierwszego stopnia z 2014 roku na przestrzeni lat akademickich 2014/2015 i 2015/2016.

Prezentowane w artykule analizy oparte na danych z systemu ELA pozwoliły potwierdzić obserwację o tranzytywnym charakterze studiów licencjackich, to jest o postrzeganiu ich jako niewystraszających z punktu widzenia rynku pracy. Jednocześnie udało się pokazać, że w Polsce nie występuje masowo zjawisko tak zwanego *gap year* między I a II stopniem studiów. Artykuł omawia także zróżnicowanie wyborów według dziedziny ukończonych studiów, w szczególności

* Uniwersytet Warszawski

zwraca uwagę na decyzje absolwentów studiów ekonomicznych. Wcześniejsze analizy danych ELA wskazują na to, że absolwenci studiów II stopnia z dziedziny nauk ekonomicznych mogą liczyć na relatywnie wysokie zarobki na tle pozostałych absolwentów (Zajac, Jasiński i Bożykowski, 2017), co powinno podnosić atrakcyjność studiów. Okazuje się, że absolwenci studiów ekonomicznych nie wyróżniają się na tle ogółu pod względem skłonności do podjęcia kolejnych studiów, ale należą do najmniej skorych do zmiany dziedziny studiów, jeśli już zdecydują się na dalszą naukę. Przeprowadzone analizy pokazują także rolę trybu studiów oraz typu uczelni w decyzjach dotyczących kontynuacji nauki.

Metodologia

W artykule zostały wykorzystane dane z drugiej edycji ELA. Pochodzą one z rejestrów administracji publicznej. Najważniejszą zaletą tej metody pozyskiwania danych jest fakt, że daje ona badaczom dostęp do precyzyjnych informacji na poziomie jednostkowym dla całej populacji, której dotyczy badanie. Prezentowana analiza objęła losy edukacyjne osób kończących studia pierwszego stopnia w 2014 roku. Zbiorową liczy 207 616 obserwacji, przy czym jedną obserwacją stanowi tak zwany osobo-dyplom, czyli kombinacja osoby i dyplomu. Możliwe jest, że jedna osoba uzyskała dyplom na więcej niż jednym kierunku studiów. Sytuacje takie są jednak dość rzadkie. Nie wiele ponad 0,5% absolwentów uzyskało w 2014 roku więcej niż jeden dyplom.

Opiernie się na danych rejestrowych wiąże się jednak z pewnymi ograniczeniami. Przede wszystkim badacze mają niewielki wpływ na zakres gromadzonych danych i stosowane definicje, co wyznacza granice możliwych analiz (Jasiński, Bożykowski, Zajac, Styczeń i Izdebski, 2015; Statistics Finland, 2004; Wallgren i Wallgren, 2007). W zbiorach ELA podstawową z punktu widzenia artykułu informacją jest kierunek studiów oraz jego charakterystyki: poziom (I, II stopień lub jednolite magisterskie) i forma studiów (stacjonarne i niestacjonarne), dziedzina kształcenia, jednostka dydaktyczna, uczelnia, a co za tym idzie – typ uczelni (publiczna lub prywatna), data rozpoczęcia i ukończenia studiów. Wykorzystana została klasyfikacja kierunków studiów stosowana w systemie POL-on, w ramach której wyróżniane są 22 dziedziny. Jeśli kierunek został przypisany do kilku dziedzin, to wykorzystywana jest dziedzina wiodąca. Nie wszystkie kierunki zostały sklasyfikowane, w efekcie ponad 11% obserwacji nie jest przypisanych do żadnej dziedziny.

Zebrane dane pozwalają utworzyć następujące zmienne dychotomiczne, które będą zmiennymi zależnymi w kolejnych modelach regresji probitowej:

- kontynuacja nauki;
- kontynuacja nauki na tej samej uczelni;

- kontynuacja nauki na uczelni tego samego typu (publiczna lub prywatna);
- kontynuacja nauki w tej samej jednostce dydaktycznej (uczelnie bezwydziałowe traktowane są jako jedna jednostka dydaktyczna), co można traktować jako przybliżenie kontynuacji studiów na tym samym kierunku¹;
- kontynuacja nauki w tym samym trybie (formie);
- kontynuacja nauki w ramach tej samej dziedziny.

Za kontynuację studiów uznawane są przypadki, kiedy absolwent rozpoczął przynajmniej jedno studia drugiego stopnia. Rozpoczęcie studiów musiało nastąpić nie wcześniej niż w miesiącu zakończenia analizowanego kierunku studiów pierwszego stopnia. Dane obejmują okres do września 2016 roku, co oznacza, że analizowane było podjęcie studiów w roku akademickim 2014/2015 oraz 2015/2016. Za każdym razem sprawdza się, czy występują kierunki spełniające określony warunek: na przykład czy studia odbywają się w tym samym trybie. Oznacza to, że osoba podejmująca studia w dwóch różnych trybach będzie uznawana za kontynuującą naukę w dotychczasowym trybie. W przypadku badania przejść między dziedzinami w analizie nie uwzględniono osób, które ukończyły kierunki bez przypisanej dziedziny.

Jak zostanie pokazane w dalszej części artykułu, decyzja dotycząca podjęcia kolejnych studiów, a także wybór studiów, w niemałym stopniu są powiązane z trybem studiów oraz rodzajem ukończonej uczelni. Z kolei charakterystyki te powiązane są z dziedziną studiów. Z tego względu poza analizą odsetka osób, które kontynuują naukę w różnych formach, stworzono sześć modeli probitowych. W każdym z nich zmienną zależną jest jedna z opisanych powyżej zmiennych dychotomicznych opisujących wybory edukacyjne. Poza modelem opisującym kontynuację studiów, w którym uwzględnieni są wszyscy absolwenci (z dokładnością do ograniczeń omówionych poniżej), pozostałe modele dotyczą jedynie osób, które zdecydowały się na kontynuację studiów.

Podstawową zmienną niezależną w modelach jest dziedzina ukończonych studiów. Na potrzeby analizy zmienna ta została zakodowana w postaci szeregu zmiennych zerojedynkowych, a kategorią referencyjną są studia z dziedziny nauk humanistycznych. Za wyborem tej grupy przemawia fakt, iż absolwenci nauk humanistycznych stanowią znaczącą grupę badanych absolwentów, a odsetek osób kontynuujących naukę na studiach drugiego stopnia w tej grupie jest zbliżony do obserwowanego wśród ogółu absolwentów. Z analiz wyłączeni zostali absolwenci dziedzin, które kończy niewiele osób, czyli nauki teologiczne, nauki farmaceutyczne, filmowe oraz teatralne. Nie uwzględniono także nauk weterynaryjnych, gdyż obejmują one wyłącznie kierunki prowadzone na jednolitych studiach magisterskich.

¹ Obecna struktura kodów nie pozwala na przypisanie programom studiów I stopnia programów II stopnia będących ich kontynuacją.

Przeście między studiami I i II stopnia...

Modele zostały uzupełnione o dodatkowe zmienne charakteryzujące ukończone studia pierwszego stopnia, to jest formę studiów oraz typ uczelni. Forma studiów jest silnie powiązana z aktywnością na rynku pracy w czasie studiów – absolwenci studiów niestacjonarnych dużo częściej podejmują pracę jeszcze przed uzyskaniem dyplomu. Znaczenie dla funkcjonowania na rynku pracy ma także typ uczelni – różnice między absolwentami uczelni prywatnych i publicznych są widoczne nawet przy kontroli formy studiów (Zajac, Jasiński i Bożykowski, 2018). Jak pokazano w dalszej części opracowania, zmienne są powiązane z częstością podejmowania kolejnych studiów. Jednocześnie udział studentów uczelni niepublicznych i studiów niestacjonarnych jest bardzo mocno zróżnicowany pomiędzy dyscyplinami.

Na podstawie modeli zostały oszacowane efekty krańcowe, czyli przyrosty przewidywanego prawdopodobieństwa kontynuowania nauki (w ogólności oraz na studiach określonego typu), związane z określonymi cechami ukończonych studiów. W przypadku dyscyplin, ze względu na sposób kodowania danych, prezentowane efekty krańcowe należy interpretować jako różnicę między przewidywanym prawdopodobieństwem kontynuacji nauki dla absolwentów danej dyscypliny a przewidywaniem dla absolwentów nauk humanistycznych – kategorii referencyjnej.

Wyniki

Jak widać w tabeli 1, zdecydowana większość badanych po uzyskaniu dyplomu licencjata podjęła kolejne studia. Ponad 67% osób rozpoczęło studia II stopnia². Dodatkowo niewielka, kilkuprocentowa grupa rozpoczęła kolejne studia I stopnia. Rozpoczęcie studiów II stopnia następuje zazwyczaj bezpośrednio po ukończeniu studiów I stopnia. Z grupy badanych osób, które rozpoczęły studia II stopnia, 88% podjęło je w ciągu czterech miesięcy po uzyskaniu dyplomu licencjata.

Prawdopodobieństwo podjęcia studiów drugiego stopnia jest wyraźnie zróżnicowane w zależności od typu szkoły wyższej oraz trybu studiów. Najwyższy odsetek podejmujących studia można obserwować wśród absolwentów studiów stacjonarnych na uczelniach publicznych – 82%. Wśród absolwentów studiów stacjonarnych na uczelniach prywatnych odsetek kontynuujących naukę wynosi 67%. Wyraźnie niższe są odsetki kontynuujących naukę wśród absolwentów studiów niestacjonarnych – 47% wśród absolwentów uczelni publicznych i 42% wśród absolwentów uczelni niepublicznych.

Prześciu między studiami I i II stopnia dość rzadko towarzyszy zmiana typu uczelni i trybu studiów. Wśród osób, które podjęły studia II stopnia, ponad 90% kontynuowało naukę na uczelni tego samego typu, a 85% studiowało w tym samym trybie. Na tle pozostałych wyróżniają się absolwenci studiów stacjonarnych z uczelni niepublicznych, którzy wyraźnie rzadziej pozostają na uczelni tego samego typu i na studiach w tym samym trybie (tabela 1). Częściej dochodzi do zmiany jednostki dydaktycznej i uczelni. Blisko jedna czwarta podejmujących kolejne studia nie została na dotychczasowej uczelni, a prawie jedna trzecia zmieniła jednostkę dydaktyczną. Absolwenci studiów stacjonarnych na uczelniach publicznych częściej niż pozostali rozpoczęli kolejne studia w dotychczasowych jednostkach i uczelniach. Należy pamiętać, że szczególnie mniejsze uczelnie mogą nie oferować studiów II stopnia będących kontynuacją studiów I stopnia. Zmiany dziedziny studiów następują dość rzadko. Najczęściej dochodziło do nich wśród absolwentów studiów stacjonarnych I stopnia – odsetek kontynuujących naukę, którzy wybrali studia z tej samej dziedziny, wynosił jedynie 73%.

Tabela 2 zawiera informacje na temat udziału osób kontynuujących naukę na studiach drugiego stopnia wśród ogółu absolwentów studiów licencjackich z poszczególnych dziedzin. W zestawieniu nie zostały

Tabela 1. Decyzje dotyczące studiów II stopnia według typu uczelni i trybu studiów

Typ uczelni	Tryb studiów	Procent osób, które rozpoczęły studia II stopnia	Procent osób, które podjęły wymienione studia wśród osób rozpoczynających studia II stopnia				
			studia na uczelni tego samego typu	studia w tym samym trybie	studia na tej samej uczelni	studia w tej samej jednostce	studia z tej samej dziedziny*
Prywatna	Niestacjonarne	42%	81%	95%	64%	49%	75%
	Stacjonarne	67%	63%	46%	53%	48%	73%
Publiczna	Niestacjonarne	47%	90%	88%	75%	67%	84%
	Stacjonarne	82%	97%	85%	81%	74%	88%
Ogółem		67%	92%	85%	77%	68%	85%

* Osoby kończące studia o nieokreślonej dziedzinie nie zostały uwzględnione w analizie.

Źródło: opracowanie własne. W tabeli pogrubiono wartości, które zostały wskazane w tekście.

² We wcześniejszych publikacjach opierających się na danych ELA podawano, że odsetek kontynuujących naukę wśród absolwentów z roku 2014 wynosi 63% (Zajac, Jasiński i Bożykowski, 2018). Różnica wynika z faktu, że niniejszy artykuł wykorzystuje dane z drugiej edycji ELA, które obejmują dłuższy okres po studiach.

uwzględnione dziedziny, które ukończyło mniej niż 150 osób: dziedzina sztuk filmowych, dziedzina nauk farmaceutycznych, dziedzina sztuk teatralnych, dziedzina nauk teologicznych oraz nauki weterynaryjne, które obejmują wyłącznie kierunki prowadzone na jednolitych studiach magisterskich. W przypadku niewielkich zbiorowości istnieje większe ryzyko niestabilności wyników. W małych zbiorowościach zdecydowanie większe znaczenie mogą mieć rozwiązania przyjęte przez pojedyncze instytucje. Prezentowane dane świadczą o tym, że najbardziej skłonni do kontynuacji nauki na studiach II stopnia są absolwenci kierunków ścisłych i przyrodniczych, to jest z dziedzin nauk chemicznych, biologicznych, matematycznych, fizycznych oraz nauk o Ziemi. Wyraźnie rzadziej niż pozostali kontynuują naukę osoby, które ukończyły studia z dziedziny nauk medycznych lub nauk o zdrowiu. Osoby te również rzadziej niż reszta pozostają w tej samej jednostce, uczelni i wybierają studia z tej samej dziedziny. Warto jednak pamiętać, że nie chodzi tu o studia lekarskie, które oferowane są jako studia jednolite magisterskie.

Absolwenci studiów ekonomicznych nie wyróżniają się na tle ogółu pod względem skłonności do podjęcia kolejnych studiów ani decyzji odnośnie do zmiany uczelni, jednostki, trybu studiów czy typu uczelni. Wśród absolwentów nauk ekonomicznych, którzy podjęli studia II stopnia, obserwować można natomiast bardzo wysoki odsetek wybierających studia z tej samej dziedziny.

Analiza modeli probitowych ukazuje (tabela 3), iż forma studiów ma szczególnie duże znaczenie dla decyzji o kontynuacji nauki. Przewidywane na podstawie modelu prawdopodobieństwo kontynuacji studiów było o 33 punkty procentowe wyższe w przypadku absolwentów studiów stacjonarnych w porównaniu do niestacjonarnych. Studiowanie w trybie stacjonarnym obniża zauważalnie szansę podjęcia studiów w tym samym trybie. Innymi słowy, zmiana trybu studiów wyraźnie częściej dokonywana jest przez osoby kończące studia dzienne. W przypadku pozostałych zmiennych rola formy studiów jest wyraźnie mniejsza.

Dla decyzji o kontynuacji nauki zdecydowanie mniejsze znaczenie ma typ uczelni niż tryb studiów, ale za to rola typu uczelni jest wyraźniejsza w odniesieniu do większości pozostałych zmiennych. Absolwenci uczelni publicznych są bardziej skłonni kontynuować naukę oraz nie zmienić trybu studiów, uczelni, typu uczelni, dziedziny studiów i jednostki niż absolwenci uczelni prywatnych.

Po uwzględnieniu trybu studiów i typu uczelni, nadal widoczne jest zróżnicowanie wyborów dokonywanych po uzyskaniu dyplomu licencjata ze względu na dziedzinę ukończonych studiów. Wyjątek stanowi wybór typu uczelni, w przypadku którego dziedzina odgrywa relatywnie niewielką rolę. Oszacowane prawdopodobieństwa krańcowe dla poszczególnych dziedzin są niewielkie, co oznacza, że nie różnią się one wyraźnie od kategorii odniesienia.

Tabela 2. Decyzje dotyczące studiów II stopnia według dziedziny studiów

Dziedzina	Procent osób kontynuujących naukę	Procent osób, które podjęły wymienione studia wśród osób rozpoczynających studia II stopnia				
		studia na uczelni tego samego typu	studia w tym samym trybie	studia na tej samej uczelni	studia w tej samej jednostce	studia z tej samej dziedziny*
nauk humanistycznych	73%	92%	86%	74%	66%	78%
nauk społecznych	69%	91%	84%	71%	63%	78%
nauk ekonomicznych	67%	92%	84%	76%	68%	94%
nauk prawnych	63%	90%	86%	73%	64%	71%
nauk matematycznych	83%	97%	88%	81%	72%	79%
nauk fizycznych	82%	100%	97%	91%	86%	90%
nauk chemicznych	89%	99%	94%	91%	87%	85%
nauk biologicznych	86%	99%	95%	86%	82%	89%
nauk o Ziemi	83%	98%	93%	86%	79%	81%
nauk technicznych	70%	97%	86%	88%	82%	94%
nauk rolniczych	70%	98%	92%	86%	80%	86%
nauk leśnych	64%	96%	86%	89%	87%	97%
nauk medycznych	42%	80%	73%	59%	56%	67%
nauk o zdrowiu	50%	86%	76%	60%	57%	67%
nauk o kulturze fizycznej	70%	93%	83%	74%	68%	82%
sztuk muzycznych	80%	99%	92%	88%	84%	94%
sztuk plastycznych	60%	93%	86%	81%	76%	95%

Źródło: opracowanie własne. W tabeli pogrubiono wartości, które zostały wskazane w tekście.

* Osoby kończące studia o nieokreślonej dziedzinie nie zostały uwzględnione w analizie.

Przejsie między studiami I i II stopnia...

Tabela 3. Wybrane parametry modeli probitowych – efekty krańcowe oraz mierniki dopasowania

Zmienne niezależne	Zmienna zależna w modelu					
	Kontynuacja nauki	Modele opisujące wybory osób kontynuujących naukę				
		Kontynuacja nauki na uczelni tego samego typu	Kontynuacja nauki na studiach w tym samym trybie	Kontynuacja nauki na tej samej uczelni	Kontynuacja nauki w tej samej jednostce	Kontynuacja nauki na studiach z tej samej dziedziny
	efekty krańcowe					
dziedzina nauk społecznych	5%	0%	-3%	-1%	-1%	2%
dziedzina nauk ekonomicznych	3%	2%	-2%	4%	4%	13%
dziedzina nauk prawnych	4%	1%	-1%	2%	2%	-2%
dziedzina nauk matematycznych	5%	2%	3%	4%	3%	0%
dziedzina nauk fizycznych	2%	4%	11%	13%	16%	7%
dziedzina nauk chemicznych	11%	4%	9%	13%	17%	4%
dziedzina nauk biologicznych	8%	4%	10%	9%	13%	7%
dziedzina nauk o Ziemi	6%	3%	8%	9%	10%	1%
dziedzina nauk technicznych	-3%	4%	0%	13%	15%	13%
dziedzina nauk rolniczych	-4%	4%	6%	9%	11%	5%
dziedzina nauk leśnych	-3%	3%	0%	12%	18%	11%
dziedzina nauk medycznych	-20%	-5%	-12%	-11%	-6%	-5%
dziedzina nauk o zdrowiu	-13%	-1%	-9%	-10%	-5%	-5%
dziedzina nauk o kulturze fizycznej	-1%	1%	-3%	0%	2%	3%
dziedzina sztuk muzycznych	4%	4%	6%	11%	15%	10%
dziedzina sztuk plastycznych	-12%	1%	0%	6%	9%	10%
studia stacjonarne	33%	1%	-11%	2%	3%	3%
uczelnia publiczna	9%	14%	9%	14%	16%	8%
	Mierniki dopasowania					
MFI ^a	0.10	0.12	0.03	0.04	0.03	0.08
R ² Nagelkerkego	0.21	0.17	0.05	0.08	0.07	0.13

^a Konstrukcja i właściwości miernika dopasowania MFI zostały omówione w pracy Jasińskiego i in. (2017).

Źródło: opracowanie własne. W tabeli pogrubiono wartości, które zostały wskazane w tekście.

Największy wzrost prawdopodobieństwa podjęcia kolejnych studiów widać w przypadku absolwentów studiów z dziedziny nauk biologicznych i chemicznych. Absolwenci z tej grupy wyróżniają się także skłonnością do podejmowania studiów w tej samej jednostce i uczelni. Obok absolwentów studiów z zakresu nauk biologicznych i chemicznych, ponadprzeciętnie wysokie prawdopodobieństwo kontynuacji nauki w tej samej jednostce i na tej samej uczelni mieli także absolwenci studiów fizycznych, technicznych, z zakresu nauk leśnych oraz sztuk muzycznych.

Na drugim biegunie znajdują się absolwenci studiów z zakresu nauk medycznych, nauk o zdrowiu i sztuk plastycznych. Krańcowe prawdopodobieństwo kontynuowania studiów w przypadku nauk medycznych jest o 20 punktów procentowych niższe w po-

równaniu do grupy odniesienia, to jest absolwentów nauk humanistycznych. Osoby kończące studia z dziedziny nauk medycznych i nauk o zdrowiu wyraźnie rzadziej kontynuują naukę na studiach o podobnych jak dotychczasowych cechach.

Absolwenci studiów ekonomicznych nie różnią się pod względem większości badanych aspektów ani od absolwentów innych nauk społecznych, ani od absolwentów studiów z dziedziny nauk humanistycznych. Wyjątek stanowi kontynuacja studiów w ramach tej samej dziedziny. Potwierdza się wnioszek z wcześniejszej analizy, która ukazała, że absolwenci studiów ekonomicznych wyróżniają się na tle ogółu skłonnością do kontynuowania nauki na studiach z tej samej dziedziny. Podobnie jest w przypadku studiów z zakresu nauk technicznych, a także nauk leśnych oraz sztuk muzycznych i plastycznych.

Mierniki dopasowania modeli wskazują, że informacje o dziedzinie ukończonych studiów uzupełnione o informacje o typie uczelni oraz formie studiów są najbardziej użyteczne do przewidywania kontynuacji nauki w ogólności. Wartości mierników są nieco niższe w przypadku modeli przewidujących podejmowanie studiów na uczelni tego samego typu oraz w tej samej dziedzinie. Wartość predykcyjna pozostałych modeli jest wyraźnie słabsza.

Podsumowanie

W artykule zostały przedstawione wyniki analizy wyborów edukacyjnych dokonywanych przez absolwentów studiów licencjackich w Polsce. Źródłem danych były informacje wyeksportowane na potrzeby badań losów absolwentów z systemu POL-on, co pozwoliło objąć analizą całą populację absolwentów, którzy studia I stopnia ukończyli w roku 2014. Wśród ogółu absolwentów ponad dwie trzecie zdecydowało się kontynuować naukę na studiach II stopnia, przy czym zdecydowanie najczęściej kolejne studia rozpoczęli absolwenci studiów stacjonarnych na uczelniach publicznych. Wynik ten można interpretować jako potwierdzenie tezy o tranzycyjnym charakterze dyplomu licencjata, który ciągle nie jest postrzegany jako wystarczający z punktu widzenia rynku pracy. Studenci zapewne mają świadomość różnic w poziomie zarobków pomiędzy absolwentami studiów I i II stopnia. Na skalę owych różnic wskazują wcześniejsze analizy danych ZUS (Bożykowski i in., 2014).

Przy przejściu ze studiów I stopnia na studia II stopnia dość rzadko dochodzi do zmiany typu uczelni czy trybu studiów. Większość kontynuujących nie zmienia też uczelni, jednostki dydaktycznej i trybu studiów. Nieczęste są także przejścia między dziedzinami studiów. Oznacza to, że absolwenci w niezbyt dużym stopniu wykorzystują możliwości stworzone w ramach realizacji założeń Procesu Bolońskiego. W przypadku niewielkiej mobilności między dziedzinami nasuwają się dwa niekoniecznie wykluczające się wyjaśnienia. Po pierwsze, koszty przeniesienia się między dziedzinami (na przykład opanowanie podstaw nowej dziedziny, konieczność przygotowania się do egzaminów wstępnych) mogą okazać się zbyt duże. Po drugie, korzyści płynące z łączenia wiedzy z dwóch dziedzin mogą być postrzegane jako niewystarczające.

Decyzje dotyczące kontynuacji studiów są powiązane z dziedziną studiów. Osoby, które kończyły studia z dziedziny nauk ekonomicznych nie wyróżniają się na tle ogółu swoją skłonnością do podejmowania kolejnych studiów. Podobnie jest w przypadku kontynuacji studiów na tej samej uczelni, w tej samej jednostce, a także kontynuacji nauki na uczelni tego samego typu oraz studiów w tym samym trybie. Absolwenci studiów z dziedziny nauk ekonomicznych wyróżniają się natomiast przywiązaniem do dziedziny. Jeśli kontynuują naukę, z reguły wybierają kolejne studia ekonomiczne. Najwyraźniej specjalizacja postrzegana jest jako najbardziej opłacalna ścieżka kształcenia.

Przeprowadzona analiza ma pewne ograniczenia. Omawiane dane nie zawierają informacji dotyczących chęci podjęcia studiów i powodzenia w rekrutacji, tak jak to miało miejsce w przypadku badań dotyczących Uniwersytetu Warszawskiego (Zajac, 2012; Zajac i Komendant-Brodowska, 2016). Nie są więc uwzględniane osoby, które chciały i próbowały podjąć kolejne studia, ale nie przeszły procesu selekcji. Jednakże biorąc pod uwagę ogólnie niską liczbę kandydatów na jedno miejsce na wielu kierunkach studiów II stopnia, nawet w przypadku najbardziej prestiżowych uczelni w kraju, można przyjąć, że osoby niepodejmujące kolejnych studiów z powodu niepowodzenia w rekrutacji należą raczej do rzadkości.

Z całą pewnością wartościowe byłoby rozszerzenie badań. W pierwszej kolejności warto monitorować zmiany zachowania absolwentów w czasie, gdyż mogą one wskazywać na zmieniającą się percepcję studiów oraz rynku pracy. Ważnym elementem tego typu badań powinno być zestawienie obserwowanych zmian z trendami na rynku pracy. Kolejnym wątkiem, o który można by w przyszłości poszerzyć badania, jest próba analizy czynników warunkujących podejmowanie kolejnych studiów. Obecnie jest to jednak niewykonalne ze względu na ograniczony zakres zbieranych przez administrację danych dotyczących przebiegu nauki oraz charakterystyk studentów. Istotnym uzupełnieniem mogłyby być badania ankietowe, które dotyczyłyby opinii osób stojących przed wyborem kolejnych studiów, choć w tym wypadku trudno liczyć na możliwość prowadzenia badań wyczerpujących.

Jeszcze innym rozszerzeniem badania może być analiza wzajemnych powiązań podejmowanych wyborów edukacyjnych i aktywności na rynku pracy. Z jednej strony umożliwi to odpowiedź na pytanie, czy w ogóle opłaca się kontynuować naukę na studiach drugiego stopnia lub czy zmiana dziedziny studiów jest korzystna z punktu widzenia kariery. Z drugiej strony pozwoli scharakteryzować znaczenie doświadczeń zawodowych z okresu studiów pierwszego stopnia dla dalszych decyzji edukacyjnych. Na te pytania będzie można odpowiedzieć dzięki dalszemu rozwojowi systemu ELA. Obejmuje on coraz więcej roczników absolwentów i niebawem dostępne będą dane dla okresów na tyle długich, aby zbadać nie tylko to, jaka część absolwentów studiów I stopnia kontynuuje naukę, ale także – jaka część z nich uzyskuje tytuł magistra i jak wyglądają kariery zawodowe w zależności od ścieżki edukacyjnej. W najbliższych latach pojawi się również możliwość dokładnej analizy aktywności zawodowej studentów, a zatem interakcji ich karier zawodowych i edukacyjnych.

Bibliografia

- Becker, G.S. (1964). *Human capital: A theoretical and empirical analysis*. New York: Columbia University Press.
- Boudon, R. (1974). *Education, Opportunity and Social Inequality: Changing Prospects in Western Society*. New York: Wiley & Sons.
- Bożykowski, M., Dwórzniak, M., Giermanowska, E., Izdebski, A., Jasiński, M., Konieczna-Salamatin, J. ...

Zajac, T. (2014). *Monitorowanie losów absolwentów uczelni wyższych z wykorzystaniem danych administracyjnych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Raport końcowy*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.

Breen, R., Goldthorpe, J.H. (1997). Explaining Educational Differentials: Towards a Formal Rational Action Theory. *Rationality and Society*, 9(3), 275–305. DOI: <https://doi.org/10.1177/104346397009003002>

Jasiński, M., Bożykowski, M., Chłoń-Domińczak, A., Zajac, T., Żołątko, M. (2017). Who gets a job after graduation? Factors affecting the early career employment chances of higher education graduates in Poland. *Edukacja*, 143(4), 17–30. DOI: <https://doi.org/10.24131/3724.170402>

Jasiński, M., Bożykowski, M., Zajac, T., Styczeń, M., Izdebski, A. (2015). Dokładniej, rzetelniej, taniej. Badania oparte na rejestrach publicznych jako szansa dla badań społecznych w Polsce. *Studia Socjologiczne*, 1(216), 45–72.

Mincer, J. (1974). *Schooling, experience, and earnings*. New York: Columbia University Press.

Raftery, A. E., Hout, M. (1993). Maximally Maintained Inequality: Expansion, Reform, and Opportunity in Irish Education, 1921-75. *Sociology of Education*, 66(1), 41–62. DOI: <https://doi.org/10.2307/2112784>

Rocki, M. (2017). Analiza samozatrudnienia wśród absolwentów polskich uczelni z roku 2014. *e-mentor*,

4(71), 4–10. DOI: <http://dx.doi.org/10.15219/em71.1320>
Statistics Finland. (2004). *Use of Registers and Administrative Data Sources for Statistical Purposes: Best Practices at Statistics Finland*. Helsinki. Pobrane z: http://www.stat.fi/tup/julkaisut/kasikirjoja_45_en.pdf

Wallgren, A., Wallgren, B. (2007). *Register-based Statistics. Administrative Data for Statistical Purposes*. Chichester: Wiley & Sons.

Zajac, T. (2012). (Nie)mobilność pionowa studentów UW. Analiza efektów wdrażania Procesu Bolońskiego. *Zarządzanie Publiczne*, 3(19), 73–87. DOI: <https://doi.org/10.4467/20843968ZP.12.018.0705>

Zajac, T., Jasiński, M., Bożykowski, M. (2017). Does it Pay to be a STEM Graduate? Evidence from the Polish Graduate Tracking System. *Research & Occasional Paper Series: CSHE.13.17*, 1–9.

Zajac, T., Jasiński, M., Bożykowski, M. (2018). Early Careers of Tertiary Graduates in Poland: Employability, Earnings, and Differences between Public and Private Higher Education. *Polish Sociological Review*, 2, 187–208. DOI: <https://doi.org/10.26412/psr202.03>

Zajac, T., Komendant-Brodowska, A. (2016). Wszędzie dobrze, ale w domu najlepiej. Analiza decyzji dotyczących kontynuacji nauki na studiach drugiego stopnia na podstawie danych rejestrowych Uniwersytetu Warszawskiego. *Studia Edukacyjne*, 42, 309–332.

Transition from the first-cycle studies to the second-cycle studies. Educational choices of the graduates of first-cycle studies in economics

The year 2007 marked a significant change in the Polish higher education system. A three-stage organization of studies was introduced creating a new educational threshold, i.e., the transition from first-cycle to second-cycle studies, thereby forcing students to take yet another decision regarding their educational paths. The choices made at the new threshold have been largely under-researched so far. This paper aims to shed some light on the matter by analyzing administrative records of the Polish Graduate Tracking System on educational choices of the entire population of Polish graduates who finished their studies in 2014. The results show that more than two-thirds of graduates of first-cycle programs pursue further education and most of them continue studies in the same field and at the same institution. The study reveals significant differences between graduates of various academic disciplines. Graduates from economic programs proved to be most likely to remain in the same discipline when they choose their second-cycle programme.

Keywords: educational decisions, educational paths, graduates, administrative data, Polish Graduate Tracking System

Tomasz Zajac jest doktorem nauk społecznych, adiunktem w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego i badaczem w Pracowni Ewaluacji Jakości Kształcenia na Uniwersytecie Warszawskim. Jest także jednym z twórców ogólnopolskiego systemu monitorowania ekonomicznych losów absolwentów szkół wyższych (systemu ELA). Specjalizuje się w badaniach edukacyjnych i w wykorzystaniu danych administracyjnych w naukach społecznych. Jego badania koncentrują się na edukacyjnych i zawodowych karierach absolwentów.

Mikołaj Jasiński jest doktorem habilitowanym w dziedzinie nauk społecznych, adiunktem w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego. Jest założycielem i kierownikiem Pracowni Ewaluacji Jakości Kształcenia na Uniwersytecie Warszawskim. Kieruje także zespołem eksperckim, który stworzył i rozwija ogólnopolski system monitorowania ekonomicznych losów absolwentów szkół wyższych (system ELA). Jego zainteresowania badawcze obejmują teorię wyboru społecznego, statystykę, metodologię badań społecznych, analizy z użyciem rejestrów, ewaluację jakości kształcenia, badania edukacyjne oraz funkcjonowanie absolwentów na rynku pracy.

Marek Bożykowski jest doktorantem w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego i badaczem w Pracowni Ewaluacji Jakości Kształcenia na Uniwersytecie Warszawskim. Jest także jednym z twórców ogólnopolskiego systemu monitorowania ekonomicznych losów absolwentów szkół wyższych (systemu ELA). Do jego zainteresowań naukowych zalicza się statystyka, teoria wyboru społecznego, problem sprawiedliwego podziału, analizy z użyciem rejestrów, badania edukacyjne oraz losy absolwentów na rynku pracy.